

Preguntes i Respostes sobre el laberint educatiu

CNT

Confederació Nacional del Treball

Autora: Ana M. Sigüenza

Traductor al català: David Becerra

**Edita: Secretaria de Formació i Estudis
Secretariat Permanent del Comitè Confederal**

Juny 2011

Historiador Domínguez Ortiz 7 local 2 14002 Còrdova

correu-e: sp_cn@cnt.es

Direcció Postal: Apartat 2138 - Codi Postal 14080

Telèfon: 957 434 897 /Fax: 942 940 983

www.cnt.es

Preguntes i Respostes sobre el laberint educatiu

Preguntes i Respostes sobre el laberint educatiu

1. A vegades sentim utilitzar indistintament les paraules: ensenyament, aprenentatge, pedagogia, instrucció, cultura o educació. Són el mateix?

En principi, no. Hi ha matisos.

Es diu ensenyament-aprenentatge al procés d'interacció dinàmica i transformadora entre algú (alguna cosa) que ensenya i algú (alguna cosa) que aprèn. Fruit d'aquesta interacció són els canvis més o menys permanents que es produeixen en tots dos, doncs també aprèn el que ensenya.

Tradicionalment, ensenyament era sinònim d'instrucció. Prova d'això, és que al 1900 es va crear el Ministeri d'Instrucció Pública i Belles arts, antecedent del M. d'Educació actual. La instrucció és un procés asimètric: actiu només per a l'instructor i merament receptiu o memorístic per a l'instruït, que ha d'adquirir els coneixements o destreses exactament tal com li són presentats. Concep a l'aprenent com un recipient a omplir de coneixements o, bé, fang per modelar, generalment, en un entorn acadèmic o escolar.

L'aprenentatge és un canvi cognitiu o conductual, relativament permanent, fruit de l'experiència amb el mitjà extern o intern. No té per què ser ni observable des de fora, ni conscient. Evolutivament serveix per aconseguir una major adaptació al mitjà físic o social. En interacció amb la maduració de base genètica, és factor de desenvolupament al llarg de tota la vida. La major capacitat d'aprenentatge d'una espècie es deu al fet

que la seva genètica li dona més possibilitats actives de completar el seu desenvolupament en adaptació a l'entorn. L'humà orienta la seva adaptació en major mesura cap al mitjà social, sent aquest el seu principal entorn d'aprenentatge. En el desenvolupament, cosa que no és producte de l'herència genètica és fruit de l'aprenentatge i la cultura.

L'educació és el resultat i la pràctica de tot un procés d'enculturació al llarg de la vida. És una influència ordenada i exercida sobre una persona. En cada cultura era l'acció exercida per la generació adulta sobre la jove per transmetre-la i conservar-la. És un component fonamental en la vida de l'ésser humà i de la societat. L'educació transmet la cultura que també pot evolucionar. La persona influeix i és influïda pels altres membres

Es diu ensenyament-aprenentatge al procés d'interacció dinàmica i transformadora entre algú (alguna cosa) que ensenya i algú (alguna cosa) que aprèn

de la seva cultura.

La cultura és el conjunt de sabers, creences, formes d'expressió, valors, normes, costums i recursos que s'hereten, utilitzen, transformen i transmeten d'uns humans a altres, o d'una generació a una altra. Els problemes per a la subsistència humana solen ser universals (clima, aigua,..), però la forma de

resoldre'ls és el que ens diferencia (cultura).

Se solen distingir tres modalitats d'educació¹:

Formal: Reglada, en centres de formació. Intencional. Conduïx a certificat o títol amb validesa acadèmica. Exemple: Sistema Educatiu Nacional.

No formal: Té estructura (programa). No sol conduïx a certificació acadèmica. Intencional. En entitats de participació social, cultural o d'oci. Exemple: Classes de català per a treballadors estrangers en el sindicat.

Els esquemes mentals es modifiquen constantment i al llarg de la vida per incorporar nova informació, construint un sistema propi de coneixement per comprendre el mitjà canviant i adaptar-se a ell. La forma tradicional d'ensenyament no afavoreix aquesta autoconstrucció

Informal: Ensenyament-aprenentatge en la vida quotidiana mitjançant interacció amb família, amics, mitjans de comunicació, companys,... No estructurada. Freqüentment inconscient i no intencional. Exemple: Interiorització del patriarcat a través de la pel·lícula "El Rei León".

Actualment els límits que separen aquestes modalitats són difusos. Finalment, pedagogia és la reflexió científica sobre l'educació i l'ensenyament.

¹ Coombs, Phillip Hall; *The world educational crisis; a systems analysis*. New York, Oxford University Press, 1968. *International Conference on the World Crisis in Education*, Williamsburg, Virginia, 1967.

2. Hi ha una forma d'aprendre millor que una altra?

En realitat, no. Però sí hi ha contextos d'ensenyament-aprenentatge més potenciadors de l'aprenentatge que d'altres.

L'aprenentatge ha de produir un canvi amb utilitat adaptativa per a la persona i això pot donar-se naturalment per diferents vies. Sense canvi, sense transferència a la vida quotidiana, no es pot parlar de veritable aprenentatge.

Hi ha diferents models explicatius de com es produeixen els nostres aprenentatges:

Conductisme o condicionament: Associació nova entre un estímul i una resposta (Els gos de Pavlov); associació nova entre acció i conseqüència: l'acció és el mitjà per obtenir una recompensa o evitar un càstig (Carnet per punts).

Aprenentatge social o per modelatge: Es para esment a un model, es reté i es reproduirà allò memoritzat quan hi hagi motivació per a això.

Cognitivisme: A través dels processos mentals com la percepció, atenció, memorització, oblit, resolució de problemes, llenguatge, etc.,

Constructivisme/interaccionisme: Els esquemes mentals es modifiquen constantment i al llarg de la vida per incorporar nova informació, construint un propi sistema de coneixement per comprendre el mitjà canviant i adaptar-se a ell. La forma tradicional d'ensenyament no afavoreix aquesta autoconstrucció, per receptiva i memorística, però la forma llibertària i racionalista, sí ho és, per significativa i estimulante de l'autodescobriment. En el socioconstructivisme, el suport a l'aprenentatge se centra en totes aquelles tasques que actualment aconseguim fer amb ajuda, per aconseguir pròximament l'autonomia en elles. Les ex-

pectatives sobre el desenvolupament potencial d'una persona són determinants. (Si no s'espera que algú amb discapacitat pugui portar una vida independent difícilment ho aconseguirà). Las expectativas sobre el desarrollo potencial de una persona son determinantes. (Si no se espera que alguien con discapacidad pueda llevar una vida independiente difícilmente lo conseguirá).

3. Pot un Sistema Educatiu Nacional compensar la desigualtat d'oportunitats socials?

Llevat d'algunes excepcions, no pot.

El Sistema Educatiu Nacional (SNE) va sorgir en la Revolució Francesa: Decidir l'Estat el què i el com del que havien d'aprendre els ciutadans obligatòriament. Uniformador i meritocràtic resolva una necessitat del Nou Règim: que la població arribada del camp a la incipient Revolució Industrial tingués l'ensinistrament necessari per exercir el seu rol social d'obrer a les fàbriques, encara que aparegués barrejat amb Il·lustració.

En el SNE no és possible, en termes generals, un veritable aprenentatge significatiu, ja que ni l'aprenent, ni l'ensenyant tenen autonomia per organitzar-se en funció de les seves necessitats i possibilitats.

Certes ideologies polítiques -suposadament d'esquerres- van abandonar l'ideal de Revolució Social, triant com a succedània l'educació mitjançant un SNE, doncs creien que n'hi hauria prou per compensar les desigualtats socials, tenint el reformisme continu com a ideal. No és així: com més llarg és l'itinerari obligatori en el Sistema Educatiu major desnivell es va produint entre l'alumnat, com a conseqüència de factors externs i interns al centre escolar. Les excepcions confirmen la regla de l'objectiu classificatori del sistema.

L'ampliació actual de l'obligatorietat disminueix el nivell de motivació i el que podria ser una oportunitat de desenvolupament s'identifica amb una imposició enfront de la qual rebel·lar-se en el microsistema escolar, compensant amb extrema submissió en el macrosistema: aquest és el dia a dia a les aules. Avui, per a criatures i adolescents, ha

Certes ideologies polítiques –suposadament d'esquerres- van abandonar l'ideal de Revolució Social, escollint com a succedani l'educació mitjançant un SNE

quedat com gairebé l'única via de socialització, juntament amb les noves tecnologies. Una bombolla social que esdevé en factor decisiu del comportament social de les generacions així educades, sense anar més lluny, per a una progressiva pèrdua de consciència de classe, orientades per expectatives cada vegada menys realistes, per damunt o per sota, per portar al fracàs.

4. Què és el fracàs escolar?

Un terme ambigu i tòpic: fracàs de l'escolar o de l'escola?.

Per als ensenyants és no haver aconseguit uns objectius mínims per factors individuals: dificultats d'aprenentatge, insuficiència d'habilitats instrumentals mínimes per aprendre o escàs interès.

Per a la joventut i les seves famílies és no aconseguir la qualificació requerida per passar a un altre nivell, la qual cosa retarda la sortida del sistema, atribuït més a l'entorn del centre educatiu.

Per a l'Administració és una estadística amb la qual introduir-nos les inacabables reformes i contrareformes de les lleis educatives que ignoren als membres de les comunitats educatives. Canviar tot perquè tot segueixi igual, o pitjor.

El fracàs escolar és un terme teòric, però no és un fet, raó per la qual porta a estèrils debats introduïts per qui té interès a portar-nos al seu propi terreny.

D'existir el fracàs escolar, la lluita contra ell hauria de contextualitzar-se en la lluita contra el fracàs humà d'aquest sistema socioeconòmic

El sistema capitalista es nodreix d'un desenvolupament desigual i la seva eina educativa li serveix bé, normalment. El fracàs escolar no és un problema, sinó una necessitat per a la classe dominant. Igual que l'acomiadament és essencial per als patrons.

Perplexes, els docents "progressistes" de l'ensenyament públic no entenen com, malgrat els seus esforços, el resultat és contrari al seu ideal il·lustrat doncs, finalment, el món per al seu alumnat és el que mostra una pantalla plana.

D'existir el fracàs escolar, la lluita contra ell hauria de contextualitzar-se en la lluita contra el fracàs humà d'aquest sistema socioeconòmic que preveu per al nostre país cert nivell d'instrucció requerit pel sector laboral en la propera dècada²: 15% de les ocupacions per a persones sense qualificació, 85% d'ocupacions per qui tingui formació equivalent a FP de grau mitjà o batxillerat. I el sistema educatiu ha de proporcionar

aquest 15% de fracassats per a les necessitats del capitalisme de l'any 2020-25. I com que les previsions són canviants esperem que no arribin a necessitar un 50 % perquè els ensenyants seran obligats a contribuir a això.

5. Quin tractament ha de donar-se a les creences en l'ensenyament públic?

Les creences, com els pensaments i emocions formen part de l'àmbit privat de les persones, per tant, no tenen per què ser compartides. Certes creences compartides per un conjunt de persones poden configurar una religió. El conjunt dels seus adeptes i, sobretot el seu clergat, sol ser denominat església.

L'ensenyament públic el constitueixen tots els recursos -abans estatals- de titularitat pública que han de donar resposta a les necessitats dels usuaris de la mateixa per aconseguir els objectius del Sistema Educatiu.

Els objectius del Sistema Educatiu no són privats, sinó públics i civils. En sentit estricte, el Sistema Educatiu Nacional, nascut alhora que la separació Església-Estat no hauria de tenir objectius, ni recursos educatius orientats a l'adquisició de creences personals concretes que, no obstant això, sí poden formar part de l'educació familiar.

La separació Església-Estat i la llibertat religiosa (per practicar una altra religió o cap) van ser solucions "constitucionals" que no s'apliquen amb coherència i equitat en molts àmbits, especialment en l'educatiu, en el qual, ni s'apliquen. Llibertat religiosa és també el dret a no practicar cap religió i al fet que no se'ls destinin recursos públics.

No hi ha res de vulneració de la llibertat religiosa en el fet que no existeixi l'assignatura de religió en el currículum oficial. Encara reconeixent que les persones són lliures de rebre catequesis -igual que d'anar al cinema-,

² *Ministeri d'Educació d'Espanya, Pacte Social i Polític per l'Educació, Madrid, 22 d'abril de 2010.*

és cridanera la insistència perquè això passi en un centre educatiu que no és confessional.

El laberint de contradiccions dels representants de l'Estat i les institucions que governen, porten a absurdes excepcionalitats: els professors de religió no entren per oposició o concurs públic; absurds com haver de pagar indemnitzacions (amb diners públics) per

Dubtosa la independència del Govern del PSOE respecte a l'Església Catòlica quan declara la Jornada Mundial de la Juventut i l'enèsima visita del Papa com a esdeveniment d'interès especial, sufragant les Administracions Públiques el 50% dels costos i desgravant el 80% de les donacions que es facin

acomiadaments que realitzen des de la seva poltrona els bisbes.

Exercir una opció religiosa i practicar-la públicament és un dret preferent que es paga bé, així, la camaleònica Església Catòlica se sent molt còmoda amb el tracte del Govern del PSOE que va posposar la Llei de Llibertat Religiosa del seu programa electoral, fins a passar la visita del Papa, que no es tramitarà en aquesta legislatura i tampoc en la propera perquè a la Conferència Episcopal li sembla "persecució religiosa".

Dubtosa la independència del Govern del PSOE respecte a l'Església Catòlica quan declara la Jornada Mundial de la Joventut i l'enèsima visita del Papa com a esdeveniment d'interès especial, sufragant les Administracions Públiques el 50% dels costos, i desgravant el 80% de les donacions que es

facin (desenes de milions d'euros sostrets a capítols prioritaris en temps d'atur i crisi).

L'Església Catòlica sap que donar oficialitat a l'assignatura de religió catòlica obre camp a les altres tres confessions amb currículum autoritzat, però no li preocupa perquè té segur el control d'un mercat espanyol d'aparent lliure competència basat en:

- Una assignatura de religió en el currículum, d'obligada oferta des d'infantil a batxillerat, fins i tot en els centres aconfessionals públics. No inspeccionable com la resta dels ensenyaments.
- Idearis catòlics que són sufragats amb fons públics en la majoria de centres privats.
- Un dret de veto o boicot de la resta del currículum que no li agrada, com l'assignatura d'Educació per a la Ciutadania.

L'educació en la fe és catequesis eclesialística proselitista que no ha d'impartir-se a les aules del sistema educatiu reglat, ha de quedar fora del currículum i de l'avaluació.

Si la religió és "matèria escolar ordinària per ser exigència de l'escola", llavors el professorat ha de ser seleccionat per l'administració amb els mateixos criteris i procediments que la resta de les matèries. Així, l'estudi del fet religiós com a element cultural seria explicat sense confesionalismes, segons la metodologia científica, a càrrec de professorat seleccionat per l'administració educativa, en funció de la seva ciència i respectant la seva llibertat de consciència i càtedra.

L'estudi laic i interdisciplinari a l'escola ha d'incloure la crítica de les religions, desvetllant i qüestionant les seves perversions: fonamentalismes, dogmatismes, integristes, sexismes, manipulacions, que desemboquen en violència contra els seus detractors, però no necessita constituir una assignatura específica.

6. Tots els sindicats veuen de la mateixa manera el tema de l'ensenyament de la religió sostinguda amb fons públics?

En absolut, per a contradiccions, les dels sindicats de l'ensenyament.

Mentre que a la CNT es manté una postura coherent entre el nivell pedagògic i laboral d'aquesta qüestió, gairebé tots els sindicats, entren en contradiccions immenses: alguns demanen estabilitat laboral pels adoctrinadors de religió (sense oposició), alhora que signen alguns manifestos laïcistes (FETE-UGT i CCOO); USO afirma que l'Estat s'estalvia diners amb la concertada; CSIF diu que li val el Concordat perquè la Santa Seu té personalitat jurídica internacional!; STEs, que manifesta la seva oposició a la religió a l'escola, penja en la web manifestos laïcistes però: està

en contra que els pobres adoctrinadors hagin de renovar anualment el seu contracte!

L'actual Concordat amb la Santa Seu representa un delictes polític i administratiu de primera magnitud que ens ha deixat penjats en el túnel del temps del nacional-catolicisme amb el qual estan d'acord certs sindicats de l'ensenyament.

Mentre que a la CNT es manté una postura coherent entre el nivell pedagògic i laboral d'aquesta qüestió, gairebé tots els sindicats, entren en contradiccions immenses

7. És possible avui l'educació llibertària?

L'educació llibertària és una utopia que es realitza tots els dies. En pedagogia, la utopia és necessària doncs cap projecte ha de donar-se per acabat, ni considerar-se absolutament perfecte, és un procés sense fi que les persones i generacions futures seguiran construïnt o creant per respondre millor a les seves necessitats i circumstàncies de vida, com van fer: l'Escola Moderna, La Ruche, Les Escoles Racionalistes, l'orfenat de Cempuis Bonaventure,... I com segueixen fent Paideia o els grups i ateneus llibertaris i els sindicats de la CNT des de fa més d'un segle.

De la mateixa manera que l'autodenominació "anarquista" o "anarcosindicalista" no té perquè ser ajustada a la realitat, hi ha milers d'experiències educatives impregnades fins a la medul·la d'elements llibertaris, encara que els seus protagonistes no siguin veritablement conscients d'això i no es reconeixin en la denominació. L'educació llibertària és capaç de brotar natural i espontàniament en diversos llocs i temps, sense aparent connexió entre ells i sense que percebin els seus protagonistes que tenen entre les seves mans una pràctica de tall llibertari, arribant a això, simplement, per reflexió col·lectiva.

La creació d'escoles al marge del sistema, encara que constitueixin un moviment transnacional importantíssim de gran influència, la importància de la qual i existència es volen enterrar al món acadèmic i mediàtic, poden, amb tot, no ser la major aportació de l'anarquisme a l'educació sinó el seu concepte d'organització llibertària: l'organització llibertària ja sigui, un sindicat, ateneu, grup, ... és concebuda principalment com una comunitat d'aprenentatge per a la transformació social: Aprendre individualment i com a grup tot tipus d'autogestió, funcionament antiautoritari, suport mutu, cultura pròpia, democràcia directa, etc,... de forma intencional i integral, mitjançant la pràctica quo-

tidiana en el si de la mateixa, esforçant-se a superar prejudicis. La seva acció educativa implica un deure militant i el deure militant implica una acció educativa, d'aquí l'elevat grau d'autodidactisme, per exemple.

Encara que difícil, és possible tenir pràctiques educatives properes a la inspiració llibertària en els centres educatius convencionals: Hi ha molts exemples d'això, quan es fa una veritable comunitat educativa.

8. Com reconèixer una pràctica educativa llibertària?

És integral, autogestionària, antiautoritària, solidària, harmònica amb la naturalesa, compromesa amb la transformació social, coherent entre mitjans i finalitats, col·lectivista, coeducativa, cooperativa, diversa, plaent, amb autodisciplina per a benefici de la col·lectivitat, però sense dilució de la individualitat. És rebel contra qualsevol forma d'opressió, coacció o adoctrinament. No s'adapta a l'ordre establert per la religió, l'Estat, la família i la cultura oficial dels mitjans. Potencia l'impuls natural cap a la llibertat interior i exterior, des de l'afavoriment de la raó, la iniciativa, la responsabilitat i el respecte a la convivència. Fuig de l'homogeneïtat, respecta el ritme individual d'aprenentatge. No accepta programes establerts.

Cadascuna d'aquestes característiques seria condició necessària, però no suficient. Per exemple, una educació antiautoritària no és sinònim de llibertària, si constitueix una bombolla que s'aïlla d'un món injust, desigual i mancat de llibertat.

Confederació
Nacional del
Treball